

Bransjestandard

om

invaderende fremmede planter

Forord	2
Introduksjon	2
Hvorfor utarbeider vi "Bransjestandard om invaderende fremmede planter" nå?	3
Hvem skal bruke "Bransjestandard om invaderende fremmede planter"	3
Sju regler for plantebruk	4
<i>Ha kunnskap om invaderende plantearter i det aktuelle området, og til gjeldende regelverk</i>	4
<i>Kjenn egenskapene som kan gjøre en plante invaderende</i>	5
<i>Unngå å bruke fremmede planter som er eller kan bli invaderende</i>	5
<i>Kontroller at plantene er korrekt merket for sikker identifisering</i>	6
<i>Finn fram til gode alternative planter</i>	7
<i>Sørg for sikker håndtering av planteavfall og jordmasser</i>	8
<i>Del og spre kunnskap om invaderende fremmede planter og bekjempelse av dem</i>	9
Definisjoner / ordforklaringer	10
Lovgivning	11
Kunnskapskilder og aktuelle nettsteder	12

FORORD

”Bransjestandard om invaderende fremmede planter” er en frivillig bransjestandard for grøntanleggssektoren i Norge. Den er utviklet av en samarbeidsgruppe med representanter for norsk grøntanleggssektor og redigert av FAGUS - Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren.

”Bransjestandard om invaderende fremmede planter” er utarbeidet med bakgrunn i ”Code of conduct on horticulture and invasive alien plants”, utgitt i 2009 av Europarådet og European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO).

Vi har samlet ordforklaringer og kunnskapskilder til slutt.

Disse organisasjonene stiller seg bak bransjestandarden:

Bad, park og idrett

FAGUS - Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren

Hageselskapet

Norsk forening for kirkegårdskultur

Norsk Gartnerforbund

Norsk Trepleieforum

Norske anleggsgartnere, miljø- og landskapsentreprenører

Norske landskapsarkitekters forening

Hagesenterkjedene

BoGrønt

Hageland

Plantasjen

En referansegruppe med representanter fra ulike høyskoler, universiteter og andre fagmiljøer i Norge har kommet med innspill underveis og deltatt i høringen. Vi takker Direktoratet for naturforvaltning for støtten til prosjektet.

INTRODUKSJON

De seinere årene har det vært økt fokus på fremmede plantearter som opptre invaderende og utgjør en fare for det biologiske mangfoldet på stedet. Planter som opprinnelig er tatt inn i landet på grunn av sin pryd- eller nytteverdi, kan opptre som til dels svært problematiske ugras. Blant annet kan grøntanleggsplantene hagelupin *Lupinus polyphyllus*, rynkerose *Rosa rugosa* og platanlønn *Acer pseudoplatanus* reprodusere og spre seg i naturområder, danne bestander og true det biologiske mangfoldet mange steder.

Fremmed art beskrives i ”Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter” (*Miljøverndepartementet 2007*) slik:

”Med fremmede arter mener vi her arter, underarter eller lavere taksonomiske nivåer, inkl. populasjoner, som ved menneskers hjelp er blitt introdusert utenfor sitt normale utbredelsesområde”.

Fremmede organismer defineres i Naturmangfoldloven (2009) slik:

”Fremmed organisme: en organisme som ikke hører til noen art eller bestand som forekommer naturlig på stedet”.

HVORFOR UTARBEIDER VI "BRANSJESTANDARD OM INVADERENDE FREMMEDE PLANTER" NÅ?

Flere land har parallelt med EPPO utarbeidet egne bransjeregler. Årsaken er at invaderende fremmede arter i økende grad fører til betydelige økologiske, økonomiske og / eller helsemessige konsekvenser. I Norge er for eksempel kjempebjørnekjeks, kjempespringfrø, kanadagullris, parkslirekne og vasspest kjente plantearter som danner monokulturer etter uønsket spredning.

Bransjestandarden tar sikte på å hjelpe alle i vurderingen av om planter er eller kan bli invaderende. Alle punktene må tas med i vurderingene for å begrense risikoen for uønsket spredning. Vi ønsker at bransjestandarden skal øke kunnskapen og bevissthetsnivået omkring hvilke planter vi velger til anlegg og hager.

Bransjestandarden inneholder ingen lister over planter, verken over planter vi *ikke bør bruke* eller de vi *trygt kan bruke*. Bakgrunnen er at "Bransjestandard om invaderende fremmede planter" skal være en standard som skal gjelde for hele landet. På grunn av store ulikheter i

klima, geografi, jordsmonn og topografi i Norge vil ikke lister være dekkende for alle bruksområder og klimasoner. Et planteslag kan opptre invaderende i ett område, mens den er nærmest umulig å etablere i et annet.

Vi mener imidlertid at økt kunnskap og oppmerksomhet omkring spredningsproblematikk og grøntanleggsplanters egenskaper vil hjelpe den enkelte i sitt plantevalg.

HVEM SKAL BRUKE "BRANSJESTANDARD OM INVADERENDE FREMMEDE PLANTER"?

Bransjestandarden skal brukes av *alle* aktørene i grøntanleggssektoren. Ansvarer hviler på alle ledd, og omfatter blant annet byggherrer, planleggere, planmyndigheter, profesjonene i grøntanleggssektoren, inkludert importør- og omsetningsleddet, samt private hageeiere.

Det er vårt håp at alle aktører vil gjøre bruk av bransjestandarden under planlegging, bygging, etablering og vedlikehold av alle grøntanlegg, og i informasjon til ansatte og allmennheten generelt. Det er også ønskelig at bransjestandarden brukes aktivt i avtaler om alle arbeider i grøntanlegg.

"Bransjestandard om invaderende fremmede planter" er utformet for alle som jobber med grøntanlegg her i landet, uavhengig av klimatiske, geografiske, jordbunnsmessige og topografiske forhold.

Standarden består av sju punkter, og til hvert punkt hører det en kort forklaring, etterfulgt av en utdypende tekst med bakgrunnsstoff.

- *Ha kunnskap om invaderende plantearter i det aktuelle området, og til gjeldende regelverk*
- *Kjenn egenskapene som kan gjøre en plante invaderende*

- *Unngå å bruke fremmede planter som er eller kan bli invaderende*
- *Kontroller at plantene er korrekt merket for sikker identifisering*
- *Finn fram til gode alternative planteslag*
- *Sørg for sikker håndtering av planteavfall og jordmasser*
- *Del og spre kunnskap om invaderende fremmede planter og bekjempelse av dem*

HA KUNNSKAP OM INVADERENDE PLANTEARTER I DET AKTUELLE OMRÅDET, OG TIL GJELDENDE REGELVERK

Planter som opptrer invaderende ett sted, gjør det ikke nødvendigvis i andre miljøer. Dette har blant annet med klima, geografi, jordsmonn og topografi å gjøre.

Lokal kunnskap, samt kjennskap til lokale handlingsplaner og aktuelt regelverk er viktig.

- *Naturmangfoldloven (Lov om forvaltning av naturens mangfold av 19. juni 2009), NML.*

- NMLs kapittel IV "Fremmede organismer" er det viktigste kapitlet for grøntanleggssektoren. Dette trer i kraft når forskriften blir vedtatt.
- "Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer" til NMLs kapittel IV "Fremmede organismer", med tilhørende lister.
- Aktsomhetsprinsippet og føre-var-prinsippet, som begge er

lovfestet i NML (hhv. § 28 og § 9), må alle kjenne.

- NMLs kapittel IX "Håndheving og sanksjoner" kan komme til anvendelse ved overtredelse av loven.
- Fylkesmannen i mange fylker skal, eller har allerede utarbeidet handlingsplaner mot fremmede skadelige arter i sitt område.
- Enkelte kommuner har en strategi mot invaderende fremmede plantearter.
- Informasjon fra våre naboland Sverige og Danmark samt Baltikum

og andre områder med klimatiske og geografiske forhold som likner våre, er nyttig.

Se egen liste over ordforklaringer og kunnskapskilder til slutt.

Noen invaderende fremmede arter er *akvatiske planter* som kommer fra hagedammer eller vannhager. Disse plantene kan ofte reproducere seg raskt vegetativt, og fordi de kan føres med vannveier til nye steder, kan de fort kolonisere store arealer.

KJENN EGENSKAPENE SOM KAN GJØRE EN PLANTE INVADERENDE

Planter har forskjellige spredningsstrategier. Gode egenskaper hos grøntanleggsplanter kan være nettopp slike som gjør plantearten invaderende. Men det er ikke enkelt å vite hvilke planteslag som vil opptre invaderende i framtida.

Kunnskap om de egenskaper som kan gjøre en plante invaderende, kan gi en pekepinn om hvilke plantearter vi skal være forsiktige med å bruke.

Forskning viser at det kan ta svært lang tid fra en plante blir introdusert i et nytt område til den sprer seg invaderende. Denne perioden kalles latenstid. I Europa har en funnet at gjennomsnittlig latenstid for trær er 170 år og 131 år for busker, med et gjennomsnitt på 147 år for alle

lignoser. Det er viktig å merke seg at en her snakker om gjennomsnitt – enkelte arter kan opptre invaderende etter kort tid.

Nedenfor har vi listet opp en rekke egenskaper, og jo flere av disse et planteslag har, jo større sjanse er det for at det kan bli invaderende:

- Hardførhet.
- Evne til å bruke lokale pollinatorer.
- Kort generasjonstid.
- Ingen naturlige fiender.
- God etableringsevne.
- Evne til å produsere spiredyktige frø.
- Frø som kan spire etter mange år i frøbank.

- Effektive spredningsstrategier:
 - Frø/frukter som spres med dyr, fugler, vind eller vann.
 - Spredning med rotutløpere, stengelutløpere, senkere; vannplanter som spres med skuddfragmenter.
- Evne til å danne bestander / monokulturer og utkonkurrere andre arter.
- Regenerere lett etter skade.
- Kan etablere seg fra isolerte plantedeler: rester etter beskjæring, greinknekk, utkast av planteavfall og røtter.

UNNGÅ Å BRUKE FREMMEDE PLANTER SOM ER ELLER KAN BLI INVADERENDE

Alle plantebukere, fra importør til privatpersoner, må før import eller utplanting vurdere om en planteart kan opptre invaderende. Alle må også følge med på om planter som allerede er i anlegg, sprer seg.

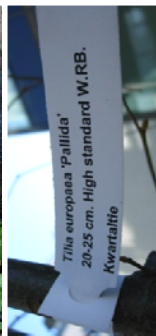
Hvis det ikke fins informasjon om arten, skal aktsomhetsprinsippet og føre-var-prinsippet, som begge er lovfestet i Naturmangfoldloven (NML, hhv. § 28 og § 9), følges slik at planten ikke benyttes i nærheten av sårbar natur.

Når vi bruker innførte grøntanleggsplanter, er det fordi de har egenskaper som er attraktive i grøntanlegg og hager. Innførsel, utprøving og dyrking av hageplanter fra andre strøk av verden har lang tradisjon. Gjennom århundrer har dette vakt glede hos alle med interesse for planter og hagebruk og er blitt en del

av vår kultur. Enkelte fremmede planter sprer seg til naturmiljøer og opptre invaderende. De kan true det biologiske mangfoldet på stedet.

I Norsk svarteliste for 2007 er nesten 1700 karplanter betegnet som fremmede. En regner med at noen av disse kan spre seg til natur, og et fåtall av disse igjen kan opptre invaderende og utgjøre en trussel for det biologiske mangfoldet. I grøntanlegg og hager skal en ikke bruke planter som i Norsk svarteliste (nyeste utgave) er vurdert til å utgjøre høy økologisk risiko for det biologiske mangfoldet på stedet.

Det er forbudt å sette ut planter som står på liste i vedlegg til "Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer" til Naturmangfoldlovens kapittel IV "Fremmede organismer". (Forskriften ventes i 2012).

KONTROLLER AT PLANTENE ER KORREKT MERKET FOR SIKKER IDENTIFISERING

Planter skal være merket i henhold til *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere, vedlegg 8 "Krav til merking og dokumentasjon" (2000)* når de selges. Produsenter, importører og forhandlere har ansvar for korrekt merking av plantene med botanisk navn og eventuelt sortsnavn.

Kontroller at du får det du har bestilt, og at ikke andre arter følger med planta du har kjøpt.

Utdrag fra *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere, vedlegg 8*:

Planter til ervervsmessig dyrkning (for eksempel til grønntanlegg):

- Alle kolli skal ved omsetning være merket med:

- Produsentens eller omsetningsleddets registreringsnummer hos Mattilsynet
- Botanisk navn, evt. sortsnavn
- Løpenummer, for eksempel partinummer, ukenummer
- Planter som frambyes for salg til forbruker skal være merket med:
 - Produsentens eller omsetningsleddets registreringsnummer hos Mattilsynet
 - Botanisk navn, evt. sortsnavn

Hele forskriften og merkekrav for plantemateriale som skal omsettes finner du under Kunnskapskilder på siste side.

FINN FRAM TIL GODE ALTERNATIVE PLANTESLAG

Planteskoler og hagesentre skal ha kunnskap om hvilke planter som det er forbudt å plante. Dessuten bør de vite hvilke planter som kan opptre invaderende, fjerne dem fra sitt

sortiment og finne fram til egnete erstatninger.

Egnete erstatninger kan være planter som er sterile, som har separate hunn- og hannplanter (bruk hannplantene),

eller som har andre egenskaper som ikke gjør dem invaderende. Det kan være planter av en annen art eller slekt, men med tilsvarende vekst og pryddverdi.

Alternativet som velges skal vurderes som ikke-invaderende.

Husk at planter kan være invaderende i andre geografiske områder, og at man må vurdere kundens behov og miljøet der det skal plantes.

Naturmangfoldlovens kapittel IX "Håndheving og sanksjoner" vil gjelde ved overtredelse av loven.

Planteskoler og hagesentre skal også ha kunnskap om fremmede planteskadegjørere som kan spre seg til norsk natur. Import og omsetning av planter med høy risiko for spredning av skadegjørere skal unngås.

SØRG FOR SIKKER HÅNTERING AV PLANTEAVFALL OG JORDMASSER

Planteavfall skal aldri kastes i naturmiljøer, men fraktes til godkjent mottak for park- og hageavfall. Jordmasser som er infisert med frø og rotbiter må behandles forsvarlig. De fleste plantearter som opptrer som ugras, spres enten med frø eller gjennom rotsystemet. Oppkuttete jordstengler, frø eller røtter som følger med jord, klær eller utstyr kan føre til spredning av invaderende fremmede plantearter.

Naturmangfoldlovens kapittel IV "Fremmede organismer" definerer "utsetting" som blant annet deponering i miljøet av avfall inneholdende organismer (som f.eks. frø, rotbiter eller andre plantedeler). Loven legger opp til søknadsplikt og krav om godkjenning fra miljømyndigheten i forbindelse med "utsetting".

Planteavfall

- Kast aldri planteavfall i naturområder eller på tilfeldige avfalls plasser.
- Send planteavfall til mottak for park- og hageavfall.
- Send planteavfall fra fremmede invaderende arter til forbrenning.
- Minimumstiltak er å fjerne og destruere blomsterstander fra invaderende planter før frøene er modne.

Jord og jordmasser

- Jord med frø og plantedeler fra invaderende plantearter er en kilde til spredning av uønsket vegetasjon.
- Generelt bør ikke jordmasser som er infisert med frø, røtter eller andre underjordiske plantedeler

- benyttes som innblanding i anleggsgjord.
- Jord som fjernes fra områder med fremmede invaderende arter skal behandles spesielt. Videre deponi eller bruk er avhengig av planteartens konkurransekraft.
- Infisert jord må enten (avhengig av hvilke plantearter jorda er infisert med):
 - deponeres i varig deponi og ikke brukes som vekstmasser, eller
 - benyttes som undergrunnsjord, eller
- brukes som toppmasser der det skal anlegges plen som slås jevnlig gjennom hele vekstsesongen, eller
- dampes slik at plantedeler og frø destrueres
- NB! Unntak for jord som er infisert med de store artene av slirekne:
 - Massene må under ingen omstendighet brukes i annen jordproduksjon.
 - Erfaring fra England tilsier at jorda bør deponeres på minst 5 meters dyp innpakket i duk.

DEL OG SPRE KUNNSKAP OM INVADERENDE FREMMEDE PLANTER OG BEKJEMPELSE AV DEM

Alle som har kjennskap til invaderende plantearter, skal informere og dele kunnskapen med flest mulig.

Et særlig ansvar påhviler alle i grøntanleggssektoren om å holde seg oppdatert om arter i spredning og hvor det går an å finne informasjon om spredning og bekjempelse.

Art – Hovedkategorien under kategorien slekt i det systematiske hierarkiet. I et vitenskapelig navn er det andre leddet artsepitetet, mens det første er slektsnavnet (*Fra Lid: Norsk flora*). Se også fremmed art og invaderende art.

Biologisk mangfold – Mangfoldet av økosystemer, arter og genetiske variasjoner innenfor artene, og de økologiske sammenhengene mellom disse komponentene (*Fra Naturmangfoldloven*).

Fremmed art – Art, underart eller lavere taksonomiske nivåer, inkl. populasjoner, som ved menneskers hjelp er blitt introdusert utenfor sitt normale utbredelsesområde. (*Fra "Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter", 2007*).

Omtrent halvparten av planteartene i den norske floraen er fremmede, dvs. de har kommet hit ved hjelp av menneskelig aktivitet (*Lid: Norsk flora, 2007*). Dette omfatter de fleste kulturplantene våre.

Generasjonstid – Tida det tar fra et frø blir til plante som setter spiredyktige frø.

Hardførhet – Plantenes toleranse for miljøbelastninger de utsettes for, som lave temperaturer, varierende temperatur og ulike andre stressbelastninger.

Invaderende art – Plante- eller dyreart som er innført i et område hvor den kan fortrenge eller konkurrere med andre arter, og på den måten forrykke den økologiske balansen mellom artene på stedet. Noen plantearter står på lister over arter som utgjør høy risiko for negativ effekt på det biologiske mangfoldet på stedet. Vi må være spesielt aktsomme for å unngå videre spredning av disse artene. Men også andre fremmede plantearter kan på sikt bli invaderende og spre seg til nye voksesteder.

Latensperiode – Tiden fra en plante eller art introduseres til arten er i spredning.

Lignoser – Flerårige planter med vedaktig stamme og greiner.

Naturlige fiender – Skadedyr og sykdommer som en plante utsettes for på sitt opprinnelige voksested.

Pollinator – Vektor for overføring av pollen, for eksempel insekter.

Regenerering av skader – Plantenes evne til å reparere skader, på for eksempel lignoser.

Taksonomisk – Beskrivelse av en gruppe organismer som skiller seg tydelig fra andre grupper eller utvalg, brukes i biologisk systematikk.

Ugras – I vid forstand planter som vokser på steder de er uønsket. Også hageplanter kan opptre som ugras når de spres fra området hvor de opprinnelig var plantet.

Vegetativ (- reproduksjon, - spredning) – Spredning av planter ved rotutløpere, stengelutløpere, senkere, skuddfragmenter fra vannplanter eller som kan sette rot fra avkuttete deler (for eksempel hageavfall).

AKTUELL LOVGIVNING

Norske myndigheter har gjennom internasjonale avtaler forpliktet seg til å ta vare på landets biologiske mangfold og stanse tapet av arter. For å nå disse målsettingene har Stortinget vedtatt lover og forskrifter. I tillegg drives det et aktivt miljøarbeid i fylker og kommuner gjennom lokale handlingsplaner og andre tiltak.

Nedenfor er en oversikt over noen av de offentlige dokumentene som grøntanleggssektoren omfattes av og må forholde seg til, bruk Ctrl + klikk for å finne nettstedet:

[*Bernkonvensjonen*](#) – *Konvensjonen om bevaring av europeisk vilt og naturlige habitater.*

Konvensjonens formål er å sikre bevaring av vill flora og fauna. Dette innebærer en spesiell omsorg for planter og dyr som er i fare for å utrykkes, samt å forplikte medlemmene til å føre streng kontroll med innføring av fremmede arter i europeisk natur. Norge har undertegnet Bernkonvensjonen.

[*Naturmangfoldloven, NML*](#), Lov om forvaltning av naturens mangfold av 19. juni 2009.

NML har erstattet naturvernloven og omfatter alle sektorer som forvalter natur eller som fatter beslutninger med konsekvenser for naturen.

Kapittel IV i naturmangfoldloven regulerer innføring og utsetting av fremmede organismer, altså introduserte arter (for eksempel planter og dyr), og er det kapitlet som mest direkte berører grøntanleggssektoren. Kapitlet trer først i kraft når "Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer" er vedtatt (ventes i 2011).

Andre viktige paragrafer og kapitler i NML som berører grøntanleggssektoren:

- § 6 (generell aktsomhetsplikt) stiller krav om at enhver skal opptre aktsomt for å unngå skade på naturmangfoldet.
- § 9 (føre-var-prinsippet) stiller krav om at det skal tas sikte på å unngå skade på naturmiljøet når det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap om virkningen tiltaket kan få.
- § 28 (krav til aktsomhet) stiller krav om at den som er ansvarlig for utsetting av levende eller levedyktige organismer i miljøet, skal opptre aktsomt og så langt det er mulig hindre at utsettingen får uheldige følger for biologisk mangfold.
- I tillegg gjelder hele kapittel IX Håndheving og sanksjoner også for oss.

"Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer" til Naturmangfoldlovens kapittel IV "Fremmede organismer" skal følges. (Forskriften ventes i 2011).

Kunnskapskilder og aktuelle nettsteder:

[Norsk svarteliste](#) (se nyeste utgave) inneholder økologiske risikovurderinger av fremmede arter. De artene som er vurdert til å ha høy generell eller regional risiko for spredning, skal ikke plantes. Sannsynligvis vil mange av de samme artene være å finne på liste over arter det er forbudt å sette ut i henhold til "Forskrift om innførsel og utsetting av fremmede organismer" til NMLs kapittel IV "Fremmede organismer".

Publikasjonen "[Code of conduct on horticulture and invasive alien plants](#)" (Europarådet og EPPO, 2009) inneholder en introduksjon til temaet invaderende plantearter og de trusler disse kan utgjøre for det biologiske mangfoldet på stedet. Samtidig presenterer de 12 frivillige retningslinjer for den europeiske grøntanleggssektoren.

Informasjon om spredning og bekjempelse av invaderende fremmede arter:

[DAISIE](#), Delivering Alien Invasive Species Inventory for Europe.

[FAGUS](#) - Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren, publikasjoner.

[NeoFlora](#), invaderende fremmede planter i Tyskland.

[NOBANIS](#), North European and Baltic Network on Invasive Alien Species.

[NNSS](#), GB non-native species secretariat.

[Observationslisten](#), de planteslagene danskene holder øye med.

[Sortlisten](#), den danske svarteliste.

Lover, forskrifter og informasjon om invaderende fremmede arter:

[Naturmangfoldloven](#), Lov om forvaltning av naturens mangfold.

[Mattilsynet](#): Merkekrav for plantemateriale som skal omsettes.

[Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere](#).

[Miljøverndepartementet](#): "Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter".

[Fylkesmannens miljøvernavdeling](#), handlingsplan mot fremmede arter.

[Direktorat for Naturforvaltning](#): Fremmede arter.

[Artsdatabanken](#), informasjon om naturtyper, fremmede arter og rødlista arter. Registrering i Artsobservasjoner.

[EPPO](#), European and Mediterranean Plant Protection Organization, den europeiske samarbeidsorganisasjonen for plantehelse.

[Bioforsk](#), Plantevernleksikonet.